

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף כו

(בעמוד הקודם)

גמרא: מני מתניתין? לא רבי יהודה ולא רבנן! דתניא המתמד וכו': למדנו במשנה במס' מעשרות. מי שנתן מים במידה מסויימת לתוך חרצנים של ענבים שלא הופרשו מהם מעשרות, ואח"כ מצא שנשארה אותה כמות מים שנתן, הוא פטור מלעשר את המים. לפי שיש כאן מים שיש בהם טעם יין, ומים פטורים ממעשרות. ורבי יהודה מחייב במעשר, מכיון שיש להם טעם ומראה של יין הרי זה יין החייב במעשר. (אבל אם הוא מצא יותר ממידת המים שנתן, אפילו מעט יותר, לכו"ע חייב במעשר כיון שזה יין).

וקשה, כמו מי הולכת משנתנו? משנתנו אמרה שרק אם התמד החמיץ הוא נחשב יין ואפשר לקנות אותו ממעשר שני. ואילו המשנה במעשרות לא חילקה בין תמד שהחמיץ ללא החמיץ, ומשמע שהמחלוקת היא בכל מקרה. ואם כן, אם משנתנו סוברת כדעת רבנן אם כן אפילו שהתמד החמיץ הוא לא נחשב יין. ואם היא סוברת כדעת ר' יהודה אם כן אפילו שהתמד לא החמיץ הוא כן נחשב יין.

תירוץ: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבوه: המחלוקת של רבנן ורבי יהודה היא בתמד שהחמיץ. אבל בתמד שלא החמיץ לכו"ע הוא כמים. ומשנתנו סוברת כרבי יהודה, ולכן היא מחלקת בין תמד שהחמיץ שדינו כיון לתמד שלא החמיץ שדינו כמים.

*

וא"ר נחמן אמר רבה בר אבוח - תמד שלקחו בכסף מעשר: את פירות המעשר שני ניתן לחלל על כסף, ואחר כך להעלות את הכסף לירושלים ולקנות בו מאכל ומשקה. הקונה מאכל או משקה בכסף מעשר שני, הקדושה שבכסף עוברת למאכל והכסף שביד המוכר יוצא לחולין.

אם קנה משקה 'תמד' בכסף מעשר שני כשעדיין התמד לא החמיץ, אבל לבסוף הוא החמיץ, קדושת המעשר עברה לתמד והכסף יצא לחולין. והטעם בגלל שהתברר למפרע שבשעת קניית התמד הוא היה נחשב 'פרי', כי הכח של הענבים כבר נכנס לתך המשקה, אלא שהתהליך לקח זמן ורק עכשיו התגלה הדבר.

קושיא: אלא מתניתין: אם כן מדוע משנתנו אומרת שדוקא אם התמד החמיץ הוא ניקח בכסף מעשר, אבל אם לא החמיץ לא? אולי אם הוא היה ממתין התמד היה מחמיץ ואז היה מתברר למפרע שהוא כן ניקח בכסף מעשר. והרי רוב התמידים מחמיצים ואם כן עלינו ללכת אחר הרוב! אלא בהכרח שהמשנה לא מסכימה עם דברי רב נחמן וסוברת שלא מועיל שהתמד יחמיץ לבסוף, אלא צריך שעכשיו הוא יחמיץ כדי שהכסף של המעשר יתחלל, ואם עכשיו הוא לא החמיץ לא אומרים שאחר כך יתברר הדבר למפרע. וקשה על רב נחמן!

תירוץ: אמר רבה - כששייר ממנו בכוס ולא החמיץ: המשנה מדברת במקרה שהמוכר השאיר קצת תמד בכוס ובדק וראה שהוא לא החמיץ, ולכן הכסף לא התחלל.

רבא מתרץ: משנתנו סוברת כר' יוחנן בן נורי. כאמור שלושה לוגין מים שאובים שנפלו למקוה לפני שנתנו בו ארבעים סאה מי גשמים, פסלו אותו אפילו אם ישלימו לו אח"כ ארבעים סאה מי גשמים, אבל יין לא פוסל את המקווה.

לדעת רבנן אם נפל קורטוב יין או חלב לתוך שלשה לוגין של מים החסרים קורטוב, וביחד יש כאן שלוש לוגין. מכיון שאין כאן ג' לוגין של מים, אם נפלו למקוה לא פסלוהו. **לדעת רבי יוחנן בן נורי** הכל הולך אחר המראה. ולכן כשנפל לתוכם יין ומראיהם כיון אין הם פוסלים את המקווה, וכשנפל לתוכם חלב ומראיהן כמים הם פוסלים את המקווה.

ממשיך רבא: לאו א"ר יוחנן בטר חזותא אזלינן? הכא נמי זיל בטר חזותא וטעמא, וחזותא דהאי מיא ניהו! האם רבי יוחנן בן נורי לא אמר שהולכים אחר המראה? ואם כן משנתנו סוברת כרבי יוחנן בן נורי, ולכן גם כאן עלינו ללכת אחר הטעם והמראה של התמד. ואם התמד לא החמיץ הוא נראה כמים, ולכן דינו כמים. ואם התמד החמיץ הוא נראה כיון, ולכן דינו כיון.

*

ופליגא דרבי אלעזר: מה שאמר רב נחמן בר אבהו בתחילת הסוגיא, שהמחלוקת של רבי יהודה ורבנן היא בתמד שהחמיץ. רבי אלעזר חולק על כך, וסובר שהמחלוקת היא בתמד שלא החמיץ. כי רבי אלעזר אמר הכל מודים שאין מפרישין מעשרות על התמד הזה (שנתן בו מים ומצא כדי מידתו) מפירות אחרים, ואפילו לא מתמד אחר כמותו. כי יש לחשוש שמא האחד תמד והשני מים, ונמצא מפריש מהחייב על הפטור או מהפטור על החייב. אלא אם כן התמד החמיץ, ואז ניתן להפריש עליו ממקום אחר.

קסבר: והיינו כי רבי אלעזר סובר שהמחלוקת היא בתמד שלא החמיץ, ורבי יהודה שמחייב להפריש ממנו מעשרות, כוונתו להפריש 'מיניה וביה' (= מתוכו) ולא מפירות אחרים.

*

תנו רבנן. התמד עד שלא החמיץ משיקו במים: מים שנטמאו ניתן לטהר אותם על ידי 'השקה' = מניחים את הכלי בתוך מקוה עד שהמים שבמקוה נוגעים במים שבכלי, ובכך המים שבכלי נטהרים.

תמד שנטמא לפני שהחמיץ, ניתן לטהרו על ידי השקה במים. אבל לאחר שהחמיץ אי אפשר להשיקו במים, כי רק למים מועילה השקה ולא ליין. (טעם הדבר, כי בעיקרון אין טהרה במקוה לשאר דברים חוץ מאדם וכלים. אמנם יש דין שטומאה שנזרעה בקרקע בטלה טומאתה. וכשמשיקים מים במקוה הם עוברים 'זריעה' ונטהרים. אבל יין לא מתבטל למים ולא נזרע בהם).

אמר רבא: כל זה דוקא במקרה שהכין את התמד במים טהורים ואחר כך נטמא התמד, אז מועילה לתמד השקה אם הוא עוד לא החמיץ. אבל אם הכין את התמד מתחילה במים טמאים, לא מועילה להם השקה.

אזל רב גביה מבי כתיל: הלך רב גביה (מהישוב 'בי כתיל') ושאל את רב אשי מה ההבדל בין אם המים היו טהורים מתחילה או טמאים מתחילה? הרי אם הסיבה שבמים טמאים מעיקרא לא מועילה בהם השקה, משום שמכיון שהמים כבדים הם נמצאים בתחתית הכלי, והיין שהוא קל יותר צף למעלה, ובשעת ההשקה המים

של המקוה נוגעים רק ביין ולא במים. אך אם כן גם במים טהורים מעיקרא ולבסוף נטמאו, לא תועיל השקה מאותו הטעם, כי מי המקוה לא נוגעים בהם!

אלא בהכרח שהמים והיין של התמד מתערבבים ביחד ולכן מועילה השקה במים טהורים שאחר כך נטמאו, אך אם כן היא תועיל גם במים טמאים מעיקרא.

משנה: כל זמן שהבת קטנה ואביה רשאי למוכרה, אם נאנסה או התפתה אין האונס או המפתה משלם לאביה קנס חמישים כסף, לפי שרק האונס או המפתה נערה משלם קנס חמישים כסף לאביה, שנאמר "וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנְּעֵרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף".

ולעומת זאת כשהיא נערה שאז אביה מקבל את הקנס, אין אביה רשאי למוכרה, לפי שאין האב יכול למכור את ביתו כשהיא נערה אלא רק כשהיא קטנה.

נמצא:

שבכל מקום שיש מכר אין קנס, ואילו בכל מקום שיש קנס אין מכר.

נמרא: אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ: משנתנו היא כרבי מאיר הסובר שקטנה אין לה קנס (= אין אביה מקבל את הקנס אם נאנסה). אבל חכמים אמרו יש קנס במקום מכר: כלומר גם לקטנה שאביה רשאי למוכרה יש קנס (= אביה מקבל את הקנס אם נאנסה).

דתניא: וכפי שלמדנו בברייתא - קטנה מבת יום אחד עד שתביא ב' שערות אביה רשאי למוכרה ואין לה קנס, ומשעה שתביא ב' שערות עד שתיבגר (= זמן הבגרות מבואר במס' כתובות) יש לה קנס ואין לה מכר (= אין אביה רשאי למוכרה), דברי רבי מאיר, שהיה רבי מאיר אומר כל מקום שיש מכר אין קנס וכל מקום שיש קנס אין מכר. וזה דברי משנתנו. וחכמים אומרים קטנה מבת ג' שנים ויום אחד שאז היא ראויה לביאה עד שתיבגר יש לה קנס.

קושיא על חכמים: קנס אין מכר לא? וכי קטנה מבת שלוש והלאה יש לה רק קנס ולא מכר, והרי עד שתביא שתי שערות היא 'קטנה' ומדוע אין אביה רשאי למוכרה?

תירוץ: אימא אף קנס במקום מכר: תאמר שכך אמרו חכמים: יש לה גם קנס במקום מכר, כלומר שמבת שלוש יום אחד יש לה גם קנס וגם מכר, ומשתיביא שתי שערות עד שתיבגר יש לה קנס ולא מכר.

משנה: יתומה קטנה שקידשוה אמה או אחיה יכולה למאן בבעלה ולצאת ממנו ללא גט, וזה נקרא 'מיאון'. היא יכולה למאן רק עד שתיביא שתי שערות.

קטנה שמת בעלה ללא בנים אינה יכולה לחלוץ, ורק שמשעה שתיביא שתי שערות יכולה לחלוץ.

נמצא:

שבכל מקום שיש מיאון אין חליצה, שאם היא קטנה היא יכולה למאן אבל אינה יכולה לחלוץ, ובכל מקום שיש חליצה אין מיאון, שאם היא כבר הביאה שתי שערות היא יכולה לחלוץ אבל כבר אינה יכולה למאן.

נמרא: אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ: משנתנו היא כרבי מאיר הסובר שנערה לא יכולה למאן. אבל חכמים אומרים יש מיאון במקום חליצה: כלומר שאפילו נערה יכולה למאן.

דתינא: וכפי שלמדנו בבבביתא - עד מתי הבת ממאנת? עד שתיביא שתי שערות, דברי ר"מ, וזה כדברי משנתנו. ר' יהודה אומר עד שיוקף אותו מקום בשיער, דהיינו שגם לאחר שתיביא שתי שערות ויכולה לחלוץ, הרי היא יכולה גם למאן עד שיוקף אותו מקום בשיער, שאז כבר לא יכולה למאן.

משנה: בזמננו היו תוקעים בערבי שבתות וימים טובים להודיע לעם שיבטלו ממלאכתם, וכשהגיע זמן בין השמשות היו תוקעים שוב כדי להבדיל בין קודש לחול (= שמאז כבר שבת / יו"ט ואסור לעשות מלאכה).

נמצא:

שבכל מקום שיש תקיעה (= בערב שבת יו"ט) אין הבדלה בתפילה ועל הכוס, ובכל מקום שיש הבדלה (= במוצאי שבת ויו"ט) אין תקיעה.

יו"ט שחל להיות בע"ש תוקעין ולא מבדילין: יום טוב שחל ביום שישי, היו תוקעים למרות שגם כעת זה יום טוב ולא עושים בו מלאכה, וזאת כדי להבדיל את העם

מיו"ט שמותר לעשות בו מלאכות לצורך אוכל נפש, לשבת שאסור לעשות בה מלאכות לצורך אוכל נפש. אבל לא מבדילים בתפילה ועל הכוס, כיון ששבת הנכנסת חמורה יותר מיו"ט היוצא.

במ"ש מבדילין ולא תוקעין: ואם חל יו"ט במוצאי שבת, היו מבדילים בתפילה ועל הכוס, כיון שהשבת היוצאת חמורה מיו"ט הנכנס, אבל לא היו תוקעים, כיון שלא עשו שום מלאכה בשבת ולא צריך לבטל את העם ממלאכה.

כיצד מבדילין? מה אומרים בהבדלה כשחל יו"ט במוצאי שבת? המבדיל בין קודש לקודש. ר' דוסא אומר בין קודש חמור לקודש הקל.

[מכאן מבוסס על ביאור 'חברותא']

גמרא: שאלה: היכי תוקע? כיצד היא צורת התקיעה בערב שבת שהוא יום טוב, שהרי מסתבר שצריך לשנות מהתקיעה של כל ערב שבת שהוא יום חול, ואילו היום יש בו קדושה.

תשובה: אמר רב יהודה: תוקע ומריע מתוך תקיעה: כלומר כשהוא תוקע תקיעה תרועה תקיעה כבכל ערב שבת, לא יפסיק בין התקיעה לתרועה שאחריה כרגיל אלא יעשה אותם ברצף אחד.

ורב אסי אמר, תוקע ומריע בנשימה אחת: כלומר שמפסיק ביניהם אלא שההפסק קטן מהרגיל בכך שהתקיעה והתרועה נעשות בנשימה אחת.

אתקין רב אסי בהוצל בתקיעות של יום טוב שחל בערב שבת כשמעתיה, שיהא תוקע ומריע בנשימה אחת.

קושיא: מיתיבי, יום טוב שחל להיות בערב שבת, תוקעין ולא מריעין.

ומדייקת הגמרא: **מאי לאו? לא מריעין כלל!** וקשה לרב יהודה ולרב אסי הסוברים שמריעין, אלא שעושים בשינוי.

תירוץ: לא כך היא כונת הברייתא, וכל אחד מתרצה לשיטתו:

רב יהודה מתרץ לטעמיה, ורב אסי מתרץ לטעמיה. רב יהודה מתרץ לטעמיה, שכך היא כונת הברייתא: לא מריעין בפני עצמה, דהיינו בהפסק מהתקיעה שלפניה, אלא מריעין מתוך תקיעה.

ורב אסי מתרץ לטעמיה: לא מריעין בהפסק גדול, שהתקיעה והתרועה נעשות בשתי נשימות, אלא בנשימה אחת.

*

למדנו במשנה - ובמוצאי שבת (= יו"ט שחל במוצ"ש) מבדילין. כיצד מבדילין? המבדיל בין קודש לקודש:

שאלה: היכא אמר לה? היכן אומרים את 'המבדיל בין קודש לקודש'? האם גם בתחילת ברכת ההבדלה במקום 'המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך' אומרים 'בין קודש לקודש', או שמא רק בסיומה אומר 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש'?

תשובה: אמר רב יהודה, בחתימתה דוקא. אבל בפתיחתה אומר כרגיל 'המבדיל בין קודש לחול', וכן אמר רב נחמן: בחתימתה דוקא. ורב ששת בריה דרב אידי אמר: אף בפתיחתה.

ולית הלכתא כוותיה: ואין הלכה כרב ששת. לפי שבתחילת הברכה הוא מפרט את ההבדלות שנאמרו בתורה [כמבואר להלן], ובתורה נאמרה הבדלה בין קודש לחול, שנאמר "ולהבדיל בין הקדש ובין החול", ולא נזכר בתורה הבדלה בין קודש לקודש.

*

למדנו במשנה - רבי דוסא אומר, בין קודש חמור לקודש הקל:

ולית הלכתא כוותיה: ואין הלכה כרבי דוסא, לפי שאין לזלזל ביום טוב לקרותו 'קודש הקל'.

*

אמר רבי זירא: יום טוב שחל להיות באמצע שבת, כלומר, באחד מימי השבוע, אומר במוצאי יום טוב בברכת ההבדלה כמו במוצאי שבת, 'המבדיל בין קודש

לחול, ובין אור לחושך, ובין ישראל לעמים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה'.

מאי טעמא אומר 'בין יום השביעי לששת ימי המעשה', והרי היום אינו יום השביעי? משום ש'בין יום השביעי לששת ימי המעשה' אינו אמור על השבת שהמבדיל יוצא ממנה עתה ונכנס ליום חול, אלא **סדר הבדלות** האמורות בתורה הוא מונה בכרכת הבדלה, שכולן נאמרו בתורה.

הדרן עלך הכל שוחמין 🙌

[עד כאן מבוסס על ביאור 'הברותא']